

Јована Н. Ђорђевић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука у Јагодини
Катедра за дидактичко-методичке науке

УДК 371.3::73/76
DOI 10.46793/Uzdanica18.1.287DJ
Стручни рад
Примљен: 26. фебруар 2021.
Прихваћен: 23. април 2021.

СТУДЕНТСКО ПЛАНИРАЊЕ СИТУАЦИЈА УЧЕЊА ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА: УТИЦАЈ ТЕМАТСКОГ ОКВИРА НА ИСПРАВНОСТ ДЕФИНИСАЊА ЛИКОВНОГ ПРОБЛЕМА И ЛИКОВНЕ ТЕМЕ ЗА ЛИКОВНУ АКТИВНОСТ

Апстракт: Овај рад представља резултате акционог педагошког истраживања, спроведеног у оквиру наставног предмета Методички практикум ликовног васпитања са студентима четврте године иницијалног образовања за предшколског васпитача на Факултету педагошких наука у Јагодини. Циљ истраживања је унапређење педагошке праксе у односу на практичну припрему студената за осмишљавање и реализацију планираних ситуација учења из области ликовног васпитања са фокусом на правилном дефинисању ликовног проблема и ликовне теме ликовних задатака. Истраживање креће од претпоставке да је студентима тешко да одреде ове елементе припреме на основу општих (неликовних) тематских оквира планираних ситуација учења, осмишљених од стране васпитача са којима Факултет сарађује у оквиру овог предмета. Мењајући ову варијаблу, истраживање испитује тачност претпоставке пратећи исправност дефиниција ликовних проблема и ликовних тема које студенти одређују унутар конкретног ликовног тематског оквира. Са трајањем од три месеца током јесењег семестра школске 2020/2021. године, на основу 73 изведене писане припреме за реализацију ликовних активности, донети су закључци о различитим факторима који утичу на ефикасност студентског рада приликом планирања ситуација учења из области ликовног васпитања.

Кључне речи: методика ликовног васпитања, методички практикум ликовног васпитања, припрема планиране ситуације учења ликовног васпитања, ликовна активност, ликовна тема, ликовни проблем, студентске вежбе.

УВОД

Предмет Методички практикум ликовног васпитања¹ на основим академским студијама Предшколски васпитач на Факултету педагошких наука у Јагодини изводи се у завршној години основних академских студија и траје два семестра. Циљ предмета је да се студенти кроз практичан рад оспособе за самостално планирање, припрему и реализацију програмских садржаја ликовног васпитања у предшколским установама, као и за самосталну анализу и евалуацију усмерених активности. Задаци који се стављају пред студенте јесу са једне стране теоријског карактера, што на првом месту подразумева израду писаних припрема за планирану ситуацију учења (тематско планирање, планирање дидактичких средстава), као и анализу реализованих усмерених активности и ликовну анализу деџих радова. Практични део задатака односи се на припрему дидактичког материјала за извођење планираних ситуација учења, избор метода, облика и средстава рада у извођењу програмских садржаја и, коначно, припрему и реализацију планираних ситуација учења и ликовних активности.

Предуслов за похађање наставе и извођење испитних задатака у оквиру овог предмета јесте положен испит из предмета Методика ликовног васпитања. Методика ликовног васпитања обухвата обраду: циљева и задатака ликовног васпитања, фаза деџег ликовног стваралаштва, припреме и организације васпитно-образовног рада ликовног васпитања уз избор метода, облика и средстава рада у извођењу програмских садржаја, ликовних техника на предшколском узрасту, тематског планирања и израде писаних припрема. Поред предавања, студенти из овог предмета похађају и вежбе у оквиру којих практично вежбају обрађивану теорију путем индивидуалног и групног рада. Поред методике, студенти се за рад на методичком практикуму припремају и кроз групу других стручно-уметничких предмета од прве до четврте године основних студија, што кроз наставу обавезних, тако и преко одабраних изборних предмета. Обавезни предмети ове групе су Сценска и луткарска уметност и Основе визуелне уметности. У оквиру предмета Основе визуелне уметности, студенти у теоријском делу наставе уче о ликовним елементима и принципима, обрађују историју уметности и ликовне технике, а у оквиру вежби се практично упознају са применом различитих ликовних техника. Изборни предмети који су из области ликовне уметности доступни студентима јесу Цртање, Сликање, Ликовна креативност и Примењене уметности. Циљ наведених изборних предмета јесте да се обогате знање, вештине и способности студената из области ликовног изражавања и ликовне креативности и да се студенти, кроз самосталан практични рад, детаљније упознају са

¹ У тексту ће се за именовање овог наставног предмета користити и општији термин практикум, пошто се у раду не говори о другим врстама практикума.

уметничким процесима и разноврсним приступима раду у оквиру различитих уметничких подручја.

ОКВИР ПРОБЛЕМА ИСТРАЖИВАЊА

Реализацији било које планиране ситуације учења у оквиру методичких практикума од стране студената у предшколској установи претходи писање писмене припреме. На нивоу Факултета, израђени су уједначени образци за потребе писања припрема из свих области, а који обухватају основне методичке податке, као и опис тока планиране ситуације учења. У оквиру појединих области постоје потребе и за специфичним категоријама у оквиру ових образаца, па тако у обрасцу за писање припреме планиране ситуације учења из ликовног васпитања треба дефинисати ликовну тему, ликовни проблем, навести ликовно подручје и ликовну технику којима ће се одређена планирана ситуација бавити. Приликом методичког конципирања ликовне активности, треба водити рачуна о следећим аспектима: техничким, садржајним, психолошким и педагошким (Лус 2012: 42). Технички аспект се, поред наставних средстава, очигледно односи на припрему ликовно-техничких средстава и ликовних техника, док садржајни аспект обухвата анализу ликовног језика и разраду ликовног задатка.

Планирање и припрема за реализацију ликовне активности у оквиру практикума у некој од предшколских установа са којима Факултет сарађује подразумева да се студенти за тему рада јаве васпитачу додељене васпитне групе. Васпитачи најчешће имају недељне теме рада са децом на месечном нивоу, које планирају интегрисано, што значи да је тема уопштена и односи се на све васпитно-образовне области (или већину), док је студентима за потребе овог конкретног предмета много значајније да добију *ликовну тему* или *ликовни проблем*. Пракса показује да васпитачи фокус доминантно стављају на васпитне области Развој говора и Упознавање околине, док су са друге стране музичко и ликовно васпитање „помоћне дисциплине” које помажу приликом рада у наведеним областима. Тако се музика слуша за мотивацију деце приликом рада, а ликовне технике користе као средство за обраду или утврђивање обрађених садржаја. Врло ретко васпитачи дефинишу тему која има корене у области ликовног васпитања и која је резултат промишљања неке ликовне проблематике, што је закључак изведен на основу вишегодишњег искуства сарадње са њима. Наиме, студенти се васпитачама обрате тражећи тему за ликовну активност, а добију само назив недељне теме уз евентуалну сугестију како би та тема могла да се обради из угла ликовног васпитања.

Одредити ликовну тему и ликовни проблем први је корак у планирању ситуације учења из области ликовног васпитања, а већ у овој фази студенти

се суоче са проблемом – не знају како да на основу добијене недељне теме дефинишу ова два аспекта ликовне активности. Иако су студенти положили испит из предмета Методика ликовног васпитања у оквиру кога се теоријски и практично обрађивао овај методички проблем, показало се да већина студентата не уме да се самостално снађе у овом задатку. Искусном ликовном педагогу не би било тешко да уочи разноврсне ликовне проблеме за рад са децом у било којој другој области, али када студент, са основним компетенцијама стеченим у области ликовне уметности, без довољно практичног искуства у раду са децом предшколског узраста, приступи овом процесу, разумљиво је зашто му задатак буде отежан темом која гласи, рецимо – „Хигијена зуба”. Неправилно дефинисан ликовни проблем, а тиме и ликовна тема као срж ликовне активности, условљава и сасвим погрешно усмерење даље припреме активности (одабир ликовних техника и материјала за ликовни рад, дефинисање циљева, васпитно-образовних задатака, одабир метода рада, средстава). Иако уз консултације са предметним наставницима студенти успеју да се изборе са општим темама и прилагоде их циљевима ликовног васпитања, остаје чињеница да се самостално веома тешко сналазе у овом процесу.

Да сумирамо – проблем који се испољио приликом припремања планираних ситуација учења студената на предмету Методички практикум ликовног васпитања јесте несигурно, погрешно, неадекватно одређивање, самим тим и дефинисање ликовне теме и ликовног проблема, на којима се заснива свака методички обликована ликовна активност.

ЦИЉЕВИ ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА И КЉУЧНЕ РЕЧИ МЕТОДИЧКОГ ПРАКТИКУМА ЛИКОВНОГ ВАСПИТАЊА

Специфичности проблематике у планирању ликовног васпитања одnose се на сам феномен ликовне уметности, али и на комплексност ликовног васпитања у погледу циљева и ширине садржаја који се њиме обухвата (Филиповић 2016: 17). Планиране ситуације учења из области ликовног васпитања базирају се на стварању основе за даљи развој детета покретањем процеса који су битни за дечји мисаони и ликовни развој, а кроз спонтани дечји ликовни израз (Лус 2012: 14). Ликовним васпитањем обухватају се све гране и дисциплине ликовних уметности, а ликовни садржаји у планирању ситуација учења имају веома значајно место. Ликовну активност заснивамо на неком од феномена ликовног стварања, на основу кога дефинишемо ликовни задатак и планирамо и саму ликовну проблематику (Милинковић 2014: 11). Ликовни феномен истражује се и открива кроз објашњење одређених ликовних појмова, термина, кроз посматрање и анализу дела историје уметности и преко самосталног ликовног рада деце применом одабраних ликовних техника и материјала.

Карлаварис објашњава да се остваривање циљева ликовног васпитања разлаже у две основне компоненте. Као прву групу дефинише ликовно-естетске циљеве који обухватају развој ликовних способности и упознавање појмова и података из ликовне уметности уопште. Друга група циљева, опште-васпитни циљеви „[...] подразумевају утицај на опште компоненте личности и њено укључивање у међуљудске односе и комуникацију и, друго, практично-техничке циљеве, који подразумевају интегритет људске делатности, дакле јединство производне и креативно-естетске компоненте” (Карлаварис 1977: 5).

Друга врста поделе циљева ликовног васпитања јесте подела на образовне и васпитне (Лус 2012: 16–17). Образовни циљеви обухватају стицање знања и способности које се у овом узрасту односе на препознавање и именовање основних ликовних елемената (боја, облик, величина...), на усвајање знања о постојању различитих ликовних техника и њиховој примени, као и упознавање деце са основним ликовним терминима (слика, штафелај, цртеж, портрет и слично) и прикладним уметничким делима. Васпитни циљеви се са друге стране односе на опште васпитне вредности које се развијају кроз активности ликовног васпитања (естетске, моралне и радне), као и ставове засноване на креативном и критичком мишљењу.

Имајући у виду наведене циљеве, рад предшколских васпитача би требало да се, у оквиру области ликовног васпитања, усмерава на развој седам паралелних подручја које је истакао Карлаварис (1977: 6), а то су: опште способности, ликовне способности, савладавање ликовно-изражајног језика, савладавање ликовних техника, коришћење различитих тема, упознавање појмова и чињеница, јачање критеријума у процењивању вредности. Наравно, приликом планирања ликовних задатака, све време се водимо методичким принципима и садржај, проблеме и ликовне задатке прилагођавамо узрастним способностима деце, усложњавајући их и продубљујући са преласком у старију васпитну групу.

Пратећи редослед методичких података у табели писане припреме за планирану ситуацију учења ликовног васпитања (Табела 1), према којој студенти ОАС Предшколски васпитач Факултета педагошких наука у Јагодини изводе планирање ликовних активности, кратко ћемо објаснити кључне појмове за ово истраживање.

Недељна тема (понекад и месечна тема) представља идеју за тему/пројекат и може да проистиче из свакодневних искустава које деле деца и одрасли, из игре деце, из проблематике која заокупља децу и интересује их, из различитих догађаја у дечјем вртићу или локалном окружењу. Она може да обухвата све васпитне области, односно прилази јој се интегрисано, а у овом тексту смо је називали и *ојшићом шемом*. У односу на недељну или месечну тему, тема планиране ситуације учења је ужа, мања јединица целине која је одређена краћим временским трајањем (на пример, тема дана или тема неде-

Табела 1. Сејменит њисане љрипреме за љпланирању ситиуацију учења ликовној васпийињања

II МЕТОДИЧКИ ПОДАЦИ	
Недељна тема	Пролеће
Тема планиране ситуације учења	Пролеће у мом граду
Назив јединице планиране ситуације учења – Ликовна тема	Пролећни пејзаж
Ликовни проблем	Представљање пролећног пејзажа коришћењем ликовне технике акварел
Ликовно подручје	Сликање
Ликовна техника	Акварел
Прибор и материјали	Водене боје, четкице, акварел папир, посуде за воду, убриси

ље уколико општа тема подразумева месечни оквир рада). Јединица планиране ситуације учења је још уже и најконкретније представљање теме која ће се обрађивати са децом током једне ликовне активности. У оквиру Методичког практикума ликовног васпитања њу смо преименовали у *ликовну тему* јер се конкретно односи на задатак ликовне активности, садржећи у себи ликовни мотив, неку кључну реч, па и ликовни проблем. *Ликовним проблемом* се у методици ликовног васпитања дефинише срж ликовне активности и он се углавном односи на ликовне појмове (пејзаж, портрет, сенка, потез, цртеж, слика, скулптура итд.) или на ликовне елементе. У самом формулару, ликовни проблем формулишемо тако да се објасни који ће то проблем ликовног компоновања, ликовног представљања и слично деца обрађивати у току конкретне ситуације и како.

Зарад демонстрације ове поделе, узмимо да је општа тема „Пролеће у мом граду” – ликовна тема ће одражавати оне визуелне и ликовне појаве садржане у овој теми, нпр. „Пролећне боје” (ликовни елемент) или „Пролећни пејзаж” (ликовни појам). Ликовну тему дефинишемо тако да она у себи наговештава и мотив ликовног рада и да указује на ликовни задатак. Ликовни проблем дефинишемо тако да коришћењем кључних појмова, у оквиру дате ликовне теме, укажемо на садржај(е) који ће се решавати ликовним радом деце. Тако, ликовни проблем наше ликовне теме могао би да гласи „Представљање пролећног пејзажа применом ликовне технике акварел”. Дакле, овако дефинисаним ликовним проблемом образложили смо готово све аспекте ликовног васпитања који ће овом једном планираном ситуацијом учења бити обухваћени.

У пракси би ликовну активност требало градити на основу ликовног проблема преко ликовне теме која се бира у складу са интересовањима деце, њиховим когнитивним и моторичким способностима. У случају нашег на-

ставног предмета, динамика је другачија управо због организације рада у сарадњи са предшколским установама. Као што је раније објашњено – васпитачи дају тему из које онда студенти екстрахују оне елементе које могу повезати са ликовним појавама, садржајима и проблемима. Неколико фактора студентима у овом процесу представља проблем и често се из теме извуче оно површинско (површно), најочигледније, без дубљег и креативнијег промишљања разноврсних ликовних аспеката теме, а са циљем да назив ликовне теме што више рефлектује назив задате теме.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Увидом у проблем који је испољен у раду студената, а тиче се одређивања и дефинисања ликовног проблема и ликовне теме на основу датих општих тема, јавила се и педагошка потреба за његовим отклањањем, зарад што квалитетнијег и ефикасијег рада студената. На основу вишегодишњег искуства у раду са студентима на овом предмету, искристалисала се претпоставка да је планирање ситуације учења ликовног васпитања и дефинисање ликовног проблема и ликовне теме студентима отежано због њене заснованости на сувише општој теми. Из ове претпоставке произашла је следећа хипотеза истраживања: Студенти би успешније и са више самопоуздања приступали планирању ситуација учења у области ликовног васпитања и ефикасније дефинисали ликовну тему и ликовни проблем уколико би као основу свог рада имали тему која је заснована на циљевима, задацима и садржајима самог ликовног васпитања.

Како би се испитала валидност ове хипотезе и, додатно, у циљу унапређивања постојеће педагошке праксе зарад омогућавања очекиваних исхода учења студената, конструисано је акционо педагошко истраживање. Само истраживање било је омогућено чињеницом да се настава, услед промене режима рада Факултета због епидемијске ситуације проузроковане вирусом ковид 19, одвијала без сарадње са предшколским установама. У том смислу, предметни наставник имао је могућност да самостално осмисли и дефинише одговарајуће теме за студентски рад.

Временски оквир овог истраживања обухватао је јесењи семестар школске 2020/2021, са трајањем од три месеца. У истраживању су учествовали редовни студенти четврте године ОАС Предшколски вапитач Факултета педагошких наука у Јагодини, који су остварили услов за похађање предмета Методички практикум ликовног васпитања. Учешће студената у истраживању подразумевало је редовно похађање часова овог предмета и реализацију предиспитних задатака – писање писмене припреме за ликовну активност и њену реализацију у форми видео-снимака. Други део истраживања чинио је упитник на који су одговарали студенти по завршетку првог семестра. Укуп-

но 73 студента је у току семестра радило на осмишљавању и припреми ликовних активности, а на упитник је одговорило 45 студената.

ФАЗЕ ИСТРАЖИВАЊА

Студенти су за потребе реализације предмета методичких практикума подељени у четири групе. За потребе извођења овог акционог истраживања, у оквиру сваке од четири групе, на двонедељном нивоу задатак су добијала по четири студента. План истраживања конструисан је на следећи начин: наставник додељује теме у тематским циклусима – сваки тематски циклус додељује се свакој од четири групе и на њему ради по четири студента из сваке групе – дакле, по 16 студената укупно. Док је тематски циклус (изједначен са појмом *Недељна тема* из формулара писане припреме) исти за све четири групе, свака појединачна група добија јединствену тему ситуације учења, односно обрађује један од могућих аспеката недељне теме. Четири студента у оквиру сваке од четири групе осмишљавају ликовну активност у складу са развојном фазом једне од четири васпитне групе у предшколској установи. Концепт рада на предмету, а сходно циљевима истраживања, био је да се на нивоу читаве генерације представе примери за приступ обради једне теме на 16 различитих начина, што би у идеалном случају значило 16 различитих ликовних тема и 16 различитих ликовних проблема једне опште теме.

Први циклус тема је одређен унапред, на основу претпоставки наставника о постојећим компетенцијама студената да се њом баве. На дефинисање сваког наредног циклуса тема доминантан утицај имали су постигнути резултати у оквиру претходних циклуса. То значи да је сваки наредни циклус тема таргетирао неки од аспеката припреме који је претходно био неефикасно обрађен, са циљем да се пронађе што адекватнији оквир, нека врсте формуле за постављање теме на основу које ће се осмислити што адекватнији ликовни проблеми и ликовне теме. Током трајања ове фазе, вођене су белешке о запаженим постигнућима студената кроз компаративну анализу постављених тема и постигнутих резултата рада студената, тј. квалитета њихових писаних припрема за планиране ситуације учења.

Друга фаза истраживања је подразумевала писмену евалуацију студената на крају семестра. Евалуација је изведена путем упитника који је таргетирао мишљење студената о исходима протеклог рада, а резултати упитника сумирани су квалитативно.

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Временски оквир трајања истраживања дао је могућност за обраду пет тематских целина, односно пет недељних тема. Хронолошким редом, називи тема и њима припадајућих тема планираних ситуација учења су били следећи:

1. Боја: 1.1. Извођење боја, 1.2. Топле боје, 1.3. Хладне боје, 1.4. Валери;
2. Црно-бели свет: 2.1. Облици, 2.2. Линије, 2.3. Сенка, 2.4. Силуета;
3. Упознајемо уметнике: 3.1. Албрехт Дирер, 3.2. Анри Матис, 3.3. Ја-јои Кусам, 3.4. Александер Калдер;
4. Градимо по узору на најлепше грађевине света: Примена ликовне технике асамблаж уз употребу: 4.1. Папира, 4.2. Жице, 4.3. Картонске амбалаже, 4.4. Рециклажног материјала;
5. Новогодишње чаролије: 5.1. Новогодишња честитка, 5.2. Новогодишња јелка, 5.3. Новогодишњи украси, 5.4. Новогодишњи поклони.

Испитујући прецизност и методичку ваљаност одабира и дефинисања ликовних проблема и ликовних тема, постављени су следећи педагошко-методички критеријуми: ликовни проблем мора бити јасно изведен из неког од циљева и задатака ликовног васпитања; дефиниција ликовног проблема мора јасно указивати на садржај ситуације учења и проблем који ће деца решавати својим ликовним радом, прецизном употребом кључних речи; ликовна тема мора указивати на ликовни мотив и ликовни задатак на основу којих ће деца планирати свој ликовни рад; формулација ликовне теме мора бити јасна, конкретна и мотивациона. Оцене су одређиване квалитативно у три нивоа: „исправно дефинисано”, уколико ликовни проблем и ликовна тема недвосмислено произлазе из задатака и циљева ликовног васпитања, а формулација дефиниције је прецизна; „делимично исправно”, уколико проблеми и теме произлазе из задатака и циљева ликовног васпитања, а формулација дефиниције није јасна и прецизна; „лоше” су оцењени ликовни проблеми и теме који очигледно не произлазе из задатака и циљева ликовног васпитања.

На основу приложеног списка тема може се уочити да различити циклуси таргетирају различите појмовно-категоричке и практично-функционалне елементе поља ликовног васпитања, од ликовних елемената, преко ликовних техника, до ликовних појмова и историје уметности. Тематски оквир прве целине дефинисан је на основу ликовног елемента боје. Боја се може уочити на свакој визуелној појави, па је претпостављено да је то добар избор теме за почетак јер студентима не би требало да представља проблем приликом осмишљавања ликовне активности. Подтеме додатно усмеравају студенте на бављење прецизно одређеним аспектом боје, чиме им се сугерише могући ликовни проблем. Док су ликовни проблеми сасвим солидно (иако врло основно) дефинисани као препознавање, уочавање или примена одређених боја датих темом јединице, уочено је да је студентима било теже осмишља-

вање ликовне теме. Од 11 предатих писаних припрема за овај циклус (петоро студената је одустало од задатка), 9 ликовних проблема је оцењено као исправно дефинисано и само 2 као делимично исправно. Са друге стране, 5 студената је ликовну тему дефинисало исправно, 5 делимично исправно и 1 студент лоше.

Насупрот овом тематском циклусу, последњи циклус је контролни јер теме поставља по принципу по коме их студенти иначе добијају од васпитача. Због саме одреднице празника, недељна тема је најнепосредније блиска области Упознавање околине. Саме теме планираних ситуација учења недвосмислено су предлози за ликовну тему, са простором да их студенти преформулишу у складу са одабраним ликовним задацима. У овом су случају ликовне теме биле боље дефинисане од ликовних проблема. Одређивање ликовног проблема је студентима представљало захтевнији задатак који су, као што је већ напоменуто, изједначавали са питањима области Упознавање околине. Пре консултација са наставником, 50% студената је предложило „неликовни” ликовни проблем, да би након консултација резултат био следећи: од 15 приложених писаних припрема, код 10 је ликовни проблем оцењен као исправно дефинисан, а код 5 као делимично исправно дефинисан. Ликовна тема је исправно формулисана у 9 припрема, а делимично исправно у 6.

Остала три тематска циклуса показала су да студенти, када добију недељну и тему ситуације учења које су засноване на неком од кључних појмова ликовне уметности, осмишљавање ликовних активности изводе доминантно унутар циљева и задатака ликовног васпитања. У другом циклусу су теме биле усмерене на одређени ликовни елемент или појаву, чије препознавање, уочавање, именовање или представљање су чинили основу у формулацијама ликовних проблема. Слична је ситуација препозната и са трећим циклусом јер је сваки одабрани уметник био кључни појам ликовног проблема.

Дефинисање ликовне теме је било приметно тежи задатак за студенте. Управо се код трећег циклуса тема истакао проблем одабира ликовне теме, односно ликовног мотива за ликовни задатак. Наиме, сва 4 студента су код обраде уметности Албрехта Дирера као мотив преузели зеца са Диреровог акварела, који је наставник употребио за пример током консултација, и акварел као ликовну технику. Унутар четвртог тематског циклуса запажено је да већи број студента није у стању да одабир ликовног мотива (у овом случају одређене грађевине) повеже и усклади са самим ликовним материјалом унутар задате ликовне технике. Највише проблема у овом циклусу студентима је задала тема која је подразумевала коришћење жице за извођење асамбљажа (од 4 одабране ликовне теме/мотива, само је једна припрема била исправна).

Када се евиденција студентских постигнућа сагледа збирно, на основу свих пет циклуса, резултати су следећи: од 73 достављене писане припреме, њих 47 (64,38%) представило је исправно дефинисан ликовни проблем, 21 (28,77%) делимично исправан и 5 (6,85) ликовних проблема је било лоше

дефинисано. Ликовна тема је у 37 (50,68%) писаних припрема била исправно дефинисана, у 30 (41,10%) делимично исправно и у 6 (8,22%) припрема лоше.

РЕЗУЛТАТИ УПИТНИКА

Прва четири питања упитника креирана су са намером да се установи како студенти процењују исходе наставних предмета из области ликовне уметности и ликовне методике наспрам потребних компетенција за извођење задатака у оквиру предмета Методички практикум ликовног васпитања. Од 45 одговора, 95,6% оцењује стечена знања и вештине из предмета Сценска и луткарска уметност и Основе визуелне уметности, које су од користи за овај предмет. Изборне предмете из ликовних уметности је похађало чак 64,4% испитаних студената, а од свих тих предмета је као најкориснији оцењен предмет Ликовна креативност (60% одговора).

Наредна четири питања таргетирали су знање студената о ликовним техникама и њиховој примени у раду са децом предшколског узраста јер се на основу тог знања осмишљавају и припремају конкретни ликовни задаци. По 45% гласова, колико је додељено предметима Методика ликовног васпитања и Методички практикум ликовног васпитања као доминантним изворима ових компетенција, указује на један од узрока проблема у раду на практикуму јер примарна сврха ових предмета није упознавање студената са ликовним техникама. Напротив, на овим предметима се садржај са студентима обрађује под претпоставком да та знања већ поседују. Своје познавање ликовних подручја и ликовних техника студенти углавном процењују као „добро” (44,4%) и као „задовољавајуће” (40%), док је један студент потпуно самоуверен у своје знање, а остали га оцењују „слабим” или „основним”. Велики проценат студената је позитивно проценио своје способности да одабир ликовне технике прилагоди узрасту предшколске деце, а само један студент је негативно проценио ове своје способности. Овој групи су затим постављена контролна питања. Прво питање је гласило: „Које ликовно подручје треба избегавати у ликовном раду деце млађег и средњег узраста?” Тачан одговор је „Ниједно”. Иако је 53,3% студената тачно одговорило на ово питање, осталих 46,7% студената би ипак одбацило неко од четири ликовна подручја, углавном графику. Друго питање је следеће: „Од ког узраста треба дозволити детету да се самостално ликовно изражава?”. Значајна већина испитаника дала је тачан одговор – „Од најранијег узраста” (77,8%), а остали су сматрали да је одговор од млађег или старијег узраста. Овим делом упитника је показано да већина студената заиста може правилно да планира ликовне активности и бира ликовне технике у складу са развојним фазама деце.

Наредна два питања показала су да студенти имају најмање компетенција за примену графичких техника (конкретно монотипија, израда печата за

штампање и фротаж) и у мањој мери вајарских техника (већином се односи на примену нетипичних материјала попут жице).

Следећа група од четири питања таргетира кључне појмове истраживања – ликовну тему и ликовни проблем. На првом месту, 53,3% студената тврди да јасно разуме разлику између ова два појма, док 44,4% још увек има недоумице око суштине ове поделе и један студент не разуме разлику. Друго питање, отвореног типа, тражило је да студенти својим речима дефинишу ликовну тему. Једна половина студената је преписала дефиницију ликовне теме, што онемогућава да се установи њихово право разумевање овог појма. Друга половина студената је ликовну тему поистоветила или са мотивом ликовног рада, што је делимично тачно, или са јединицом планиране активности, што је такође тачно, али не даје садржински већ само формални одговор. Одговор на питање „Шта представља ликовни задатак?“ неочекивано је донео доста конфузних и нетачних одговора, а тачан одговор је једноставно – „Конкретан задатак за практичан ликовни рад деце”.

Најдиректније усмерено питање на основни проблем истраживања гласило је: „На основу које од датих ликовних тема бисте најлакше осмислили ликовну активност за децу?“, са понуђеним могућностима: 1. Шара за васкршње јаје; 2. Чудна животиња; 3. Моји прстићи стварају чуда. За прву тему би се определило 60% студената, што је било очекивано јер ова тема у себи садржи и ликовни проблем (шара) и ликовни мотив (шарено васкршње јаје). За другу тему би се определило само један студент, а за трећу 37,8% студената. Разлог је јасан јер друга тема указује на мотив, али ни по чему не сугерише (бар не директно) ни ликовни проблем ни ликовну технику, док са трећом темом студенти рачунају на буквално сликање прстима (што је учестао приступ ликовним активностима у предшколским установама), иако заправо та тема нуди чак и већу слободу избора мотива и техника од друге (друга усмерава на мотив чудне животиње, а код треће то може бити било шта, укључујући и чудну животињу).

Последњом групом питања је од студената тражена конкретна евалуација сопственог рада, односно сумирање постигнућа током извођења испитног задатка. Тако, на питање „Да ли вам је рад из овог предмета био лакши или тежи у односу на рад у оквиру других методичких практикума?“, 66,7% одговорило је да је рад био релативно једнаке захтевности, 24,4% изјаснило се за одговор „Тежи” и само 8,9% студената је овај рад оценило са „Лакши”. На питање: „Да ли вам је било тешко да конципирате планирану ситуацију учења из ликовног васпитања?“, 17,8% студената одговара са „Да”, 57,8% са „Делимично” и 24,4% са „Не”. У наредном питању од студената се тражило да процене уложени труд у односу на различите аспекте осмишљавања ликовне активности. У процентима, највише рада студенти су уложили у дефинисање ликовног проблема, њих 37,8%, по 24,4% у дефинисање ликовног задатка и ликовне технике и 13,3% у дефинисање ликовне теме. У оквиру следећег

питања је установљено да се студенти ретко служе додатном литературом или релевантним изворима садржаја приликом планирања ликовне активности, док се једна трећина испитаника служи онлајн колекцијама музеја приликом трагања за ликовним делима.

У последњем питању упитника од студената се тражило да изнесу критику или сугестију у вези са методом и садржајима при извођењу наставе предмета Методика ликовног васпитања и Методички практикум ликовног васпитања. Сугестије су се односиле на потребу за исцрпнијом обрадом питања ликовне теме, проблема и ликовних задатака, али нарочито ликовних техника које се могу примењивати у раду са децом.

ЗАКЉУЧАК

Закључак изведен из писаних припрема јасно показује да ће студенти исправније приступити одређивању ликовног проблема када тема активности произлази из садржаја ликовног васпитања. На основу таквих тема, студенти препознају могуће ликовне задатке за децу, а затим и ликовни проблем који се потенцијално може обрадити. Међутим, врло мали проценат исправно дефинисаних проблема показује добре резултате и у квалитативном смислу. Са процентом од 64,38% исправно дефинисаних ликовних проблема, исходи овог истраживања више формално задовољавају оправданост тезе. Произлази закључак да студенте треба систематичније излагати квалитетним методички конципираним ликовним активностима како би имали моделе на основу којих би планирали своје задатке. Са друге стране, показало се да је тежи задатак студентима представљало осмишљавање ликовне теме. Разлог може бити то што за дефинисање ликовног проблема студенти већ имају јасан оквир конструисан добијеном темом, а ликовна тема може бити било шта, те је теже оријентисати се и одредити за једну конкретну и адекватну. Овде се заправо највише ради о одабиру ликовног мотива за ликовни задатак. Поред тога што овакви резултати указују на недостатак самопоуздања студената, као последице недовољног практичног искуства, резултати упитника су дали додатне закључке.

Наиме, резултати упитника показују да студенти не поседују довољно компетенција које се тичу саме ликовне уметности – историја уметности, теорија форме, ликовне технике. Последња ставка је кључни предуслов за квалитетан, сврсисходан, ефикасан и продуктиван рад са децом предшколског узраста јер познавање најразличитијих ликовних техника и њихових варијација кроз разноврсност ликовног материјала и прибора чини основу планирања ликовних задатака. Са друге стране, недовољно знања из области теорије форме и историје уметности отежавају ефикасно планирање ликовних тема и ликовних проблема за обраду. Ипак, када студенти добију тему ре-

левантну ликовном васпитању, методички исправније приступају планирању ситуација учења са одабиром прикладног ликовног проблема и одговарајуће ликовне теме. Креативни и мотивациони аспекти таквих ликовних задатака нису били предмет овог истраживања, али управо ови закључци указују и на ту потребу.

Директан педагошки допринос овог истраживања је двојак и односи се на:

1. делимичну измену комуникације са студентима (генерације која је учествовала у истраживању) током наредног семестра, како би се решили утврђени проблеми;

2. непосредно ревидирање плана извођења часова вежби на предмету Методика ликовног васпитања са новом генерацијом студената, на основу резултата овог истраживања.

ЛИТЕРАТУРА

Карлаварис (1977): Богомил Карлаварис, Програмирање и структурирање наставне грађе у ликовном васпитању, *Ликовно васпитање. Часопис за васпитаче, учитеље и наставнике ликовног васпитања*, 6/1977, Београд: Удружење ликовних педагога Србије. Приступљено 1. 3. 2021. на <https://udruzenjelps.com/stari/tekstovi.html>.

Лус (2012): Selma Loose, *Metodika i metodska praksa likovne kulture osnovnoškolskog uzrasta* (skripta), Mostar.

Милинковић (2014): Здравко Милинковић, Увод у методику наставе ликовне културе, *Свјучини текстови*, Београд: Удружење ликовних педагога Србије. Приступљено 25. 2. 2021. на <https://udruzenjelps.com/stari/tekstovi.html>.

Правилник (2018): Правилник о основама програма предшколског васпитања и образовања, *Службени гласник РС*, бр. 88/17 и 27/18 – др. закон.

Рајнберг (2004): Falko Rheinberg, *Motivacija*, Jastrebarsko: Naklada Slap.

Филиповић (2016): Сања Фииповић, *Методика ликовног васпитања и образовања: Методичка пракса ликовних педагога*, Београд: ФЛУ.

Хаџи Јованчић (2012): Невена М. Хаџи Јованчић, *Умешност у оштом образовању. Функције и припадности настави*, Београд: Учитељски факултет Универзитета у Београду, Издавачка кућа Klett.

Jovana N. Ђorđević

University of Kragujevac

Faculty of Education in Jagodina

Department of Didactics and Methodology

STUDENTS' PLANNING OF PRESCHOOL LEVEL ART ACTIVITIES: THEMATIC SCOPE AS A FACTOR INFLUENCING CORRECT DEFINING OF ART ACTIVITY PROBLEM AND THEME

Summary: This paper presents the results of an action pedagogical research, conducted within the course Methodical practicum of teaching art with students, future preschool teachers, at the Faculty of Education in Jagodina. The aim of the research is to enhance pedagogical practice regarding practical preparation of students for planning and performing art activities with preschool children. The main focus was on students' competencies for defining art theme and pedagogical art problem of the activity. The research was based on the assumption that students find it difficult to imagine and extract an art theme from the generalized thematic scope, given by preschool teachers – mentors. By changing this variable, the research tested correctness of the assumption by analyzing quality and correctness of students' work developed on the basis of art-themed scope, instead of generalized ones. The research took three months of the fall semester in 2020/2021 and included 73 students' written plans for art activities. Based on this sample, supported with an additional survey students took part in, the analysis resulted in conclusion that imply different factors affecting students' efficiency regarding their work within Methodical practicum of teaching art course, but evidently supporting primary thesis that art-themed scope of tasks results with significant number of correctly defined art activity themes and problems.

The results of the research can be utilized in order to reevaluate and improve methods and approaches to developing students' competencies to work in the field of art education with preschool children efficiently by understanding difficult points in students' learning process.

Keywords: methods of teaching art, preschool art education, planning art activities for preschool children, art activities, art themes, student practice.